JURIS_04_13_zlom 19.4.2013 11:14 Stránka 3

Proměny ve zjišťování skutkového stavu v nově účinné a chystané právní úpravě občanského soudního řádu[1]

JUDr. Jana Křiváčková, Právnická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc

Zákonem č. 404/2012 Sb. došlo s účinností ke dni 1. ledna 2013 k novelizaci zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen o. s. ř.). Hlavní změna, kterou uvedený zákon přinesl, se týká dovolacího řízení. Podstatné změny ovšem dostála také právní úprava zjišťování skutkového stavu věci. Poslanecká sněmovna zároveň v současné době projednává návrh zákona, který směřuje k novelizaci o. s. ř. – tzv. harmonizační novelu, jež také zásadně zasáhne do této oblasti.

Nové výjimky z koncentrace řízení

Jako první zásah z. č. 404/2012 Sb. do o. s. ř. lze uvést doplnění ustanovení o koncentraci řízení. To vychází v některých bodech z dlouhodobě vytýkaných nedostatků dosavadní právní úpravy. Jedná se zejména o rozšíření výjimek z koncentrace řízení uvedených v § 118b odst. 1, který doposud zněl následovně: K později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlédnout, jen jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 2.

Nově je výjimkou i situace, kdy skutečnost nebo důkaz vznikne až po prvním jednání, nebylo-li předtím provedeno přípravné jednání. Tímto krokem dochází k výslovnému vyřešení nerovného postavení účastníků řízení, v němž bylo provedeno přípravné jednání, a účastníků řízení, v němž přípravné jednání neproběhlo. Znění právní úpravy bylo v tomto ohledu neúplné a nerovnost v právní úpravě obou zcela totožných situací tak byla kompenzována výkladem *per analogiam* v souvislosti s principem rovnosti. Výslovné upřesnění právní úpravy potom lze chápat jako nikoli bezpodmínečně nutné, ovšem s ohledem na právní jistotu účastníků řízení a jednoznačnost, určitost a předvídatelnost aplikace ustanovení občanského soudního řádu za přínosnou změnu.

Naopak bez povšimnutí zůstala absence explicitního vyjádření poučovací povinnosti soudu stran koncentrace řízení k okamžiku skončení prvního jednání. Zde opět lze postupovat s ohledem na shodnost situací analogicky s úpravou koncentrace řízení v přípravném jednání a povinnost poučení dovodit i s ohledem na obecnou poučovací povinnost soudu dle § 5 o. s. ř., nicméně ujasnění právní úpravy i v tomto bodě by bylo jistě žádoucí.[2]

Další změnu učiněnou novelou představuje rozšíření výjimek z koncentrace řízení v souvislosti s aplikací § 118a o. s. ř. Dosavadní právní úprava se omezovala na stanovení výjimky z koncentrace řízení v souvislosti s předchozím poučením dle § 118a odst. 2 o. s. ř., tedy situace, kdy soud poučil účastníky řízení o tom, že má za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkova právního názoru, a proto vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných skutečností. Nastíněná situace je jako výjimka z koncentrace řízení zcela pochopitelná a logická. Jedná se o stav, kdy účastníci uvedli veškeré skutečnosti a důkazy prokazující jejich tvrzení, čímž splnili povinnost tvrzení a důkazní povinnost. Nicméně až na základě těchto skutečností dospěje soud k závěru, že věc je třeba právně posoudit odlišně od právního názoru účastníků. Aby takto mohl učinit, je nutné doplnit ještě další skutečnosti, které by ovšem při neexistenci této výjimky z koncentrace zpravidla doplněny být nemohly, neboť účastníci by po poučení dle § 118a odst. 2 mohli uvést pouze ty skutečnosti a navrhnout ty důkazy, které by byly podřaditelné pod ostatní výjimky z koncentrace uvedené v § 118b o. s. ř.

[1] Tento článek vznikl v rámci řešení grantového projektu PF_2012_004, Projekt Studentské grantové soutěže UP v Olomouci.

[2] K tomu srovnej i Hamuľáková, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení.* Praha: Leges, 2010, s. 96–97.

JURIS_04_13_zlom 19.4.2013 11:14 Stránka 4

Novelou zavedené další výjimky se týkají § 118a odst. 1 a odst. 3, tedy situací, kdy soud dospěje k závěru, že účastník doposud neuvedl veškeré rozhodné skutečnosti nebo nepředložil relevantní důkazy. Jakkoli se může krok zákonodárce jevit zcela logickým a správným, protože povede k přesnějšímu zjištění skutkového stavu (obdobně jako u poučení dle § 118a odst. 2 nebudou účastníci již ve svých skutkových tvrzeních a návrzích důkazů v reakci na tato poučení limitováni výčtem dosavadních výjimek z koncentrace dle § 118b o. s. ř.) a posílí se tím z určitého pohledu i předvídatelnost soudního rozhodování, nelze nevidět také negativní dopady této nové právní úpravy výjimek z koncentrace řízení v praxi soudů.

Jistě pozitivním následkem této novelizace koncentrace řízení je, že soud může s ohledem na stav objasnění věci použitím poučení dle § 118a odst. 1 nebo 3 docílit úplnějšího a tím pádem i správnějšího zjištění skutkového stavu. To jistě také bylo záměrem zákonodárce. Je totiž zcela proti smyslu soudního řízení, v němž má být poskytnuta ochrana skutečným právům, aby soud byl nucen rozhodnout zcela formalisticky a to jen proto, že neúplnost objasnění skutkového stavu byla zjištěna až poté, co nastala koncentrace řízení. Takové rozhodnutí by bylo nejen nespravedlivé, ale s ohledem na nevědomost účastníků o tom, že pro soud zůstaly rozhodné skutečnosti neprokázány, i zcela nepředvídatelné.

Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že užitím poučení dle § 118a odst. 1 nebo 3 nemá být řešen stav, kdy soud z vlastní vůle bez dostatečných důvodů ve své podstatě zamezí nastání koncentrace řízení či ji prolomí. Poučení dle § 118a odst. 1 a 3 představují zcela specificky účelově zaměřené instituty sloužící k napravení nedostatku splnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní ze strany účastníků a nemohou být použity a priori jako pojistka pro případ, že se v dalším průběhu ukáže nedostatečnost plnění těchto povinností.

Je dále zcela v rozporu s účelem koncentrace řízení, kterým je posílení zásady rychlosti a hospodárnosti řízení, budou-li účastníci spoléhat na to, že ačkoli zůstanou nečinní, nebude to pro ně mít negativní následky v podobě nastolení koncentrace řízení a tím i nemožnosti dodatečně splnit své procesní povinnosti a unést břemeno tvrzení a břemeno důkazní. K tomu však reálně může a dle mého názoru také bude docházet. Tento následek však musel být zákonodárci jistě patrný a proto je třeba se pozastavit nad tím, jak mají soudy v nastalém případě postupovat. Bohužel, dojde-li k uvedenému stavu, kdy pro soud zůstanou např. tvrzení jedné strany neprokázána nebo bude-li míra splnění povinnosti tvrzení jednou ze stran nedostatečná, nezbude soudu nic jiného, než poučení dle § 118a odst. 1 a 3 použít. Tento závěr plyne ze zcela jednoznačného znění uvedených ustanovení, kdy dle odst. 1 („Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevylíčil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy.“) a odst. 3 („Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrhl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy.“) je povinností soudu účastníka poučit vždy, nastane-li některá ze zákonem předvídaných situací. Jestliže by soud účastníka nepoučil a v důsledku neunesení některého z břemen rozhodl v jeho neprospěch, jednalo by se o vadu řízení a porušení práva na spravedlivý proces.[3]

Není tedy objektivně možné odlišit laxní přístup stran k objasnění skutkového stavu nebo dokonce záměrné prodlužování řízení (a ve své podstatě je sankcionovat nepoučením dle § 118a odst. 1 nebo 3, či preventivně působit k předcházení těmto situacím, tím, že toto poučení bude vázáno na zohlednění dosavadního přístupu účastníků k řízení) od situací, kdy přestože strany sporu plní své povinnosti, z pohledu soudu je třeba některé okolnosti dojasnit. Přistoupení k poučení tedy nemůže předcházet úvaha soudu o okolnostech dosavadního neuvedení rozhodných skutečností či nenavržení důkazů.

Novelou zavedená výjimka z koncentrace tak může vést k úvahám o znovuzavedení svým způsobem soudcovské koncentrace řízení (tak jako tomu bylo před tzv. souhrnnou novelou (z. č. 7/2009 Sb.), kdy nastolení koncentrace se dostává částečně do rukou soudu a to právě s ohledem na možné přistoupení k poučení dle § 118a odst. 1 a 3. Řízení tedy bude koncentrováno do momentu, než soud k takovému poučení přikročí. Původní soudcovská koncentrace byla založena na opačném principu, kdy řízení ze zásady koncentrováno nebylo (vyjma řízení taxativně vyjmenovaných v dřívějším znění § 118b o. s. ř.). K nastolení limitu pro uvádění skutečností a navrhování důkazů dle § 118c o. s. ř. ve znění před tzv. souhrnnou novelou docházelo z úvahy soudu na návrh účastníka až pro průtahy způsobené jednou stranou řízení, jevil-

[3] Srov. například nález Ústavního soudu ze dne 23. listopadu 2010, sp. zn. IV. ÚS 2738/10, nález Ústavního soudu ze dne 22. října 2008, sp. zn. I. ÚS 129/06, nález Ústavního soudu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 173/06.

JURIS_04_13_zlom 19.4.2013 11:14 Stránka 5

li se takový postup účelným. Jednalo se tedy o reakci na nevhodný průběh řízení, ještě podmíněný návrhem některého z účastníků řízení a závislý na úvaze soudu o účelnosti takového postupu. Závislost této formy koncentrace na návrhu účastníka však nebyla příliš praktická a soudu svazovala ruce. S jistými úpravami však mohl tento institut mít své opodstatnění a působit jak sankčně tak preventivně.[4]

Samotné poučení soudu dle ustanovení § 118 odst. 1 a 3 o. s. ř. přes jasné zákonné vymezení situací, kdy má být uskutečněno, ve své podstatě pro účastníky není předvídatelné, resp. nemusí být. Podnětem je totiž náhled soudu na plnění procesních povinností účastníků řízení, neboť ten posuzuje, které skutečnosti jsou pro něj rozhodné a důležité a zda jsou tvrzení účastníků dostatečně prokázána na základě důkazů do řízení vnesených. Z jejich pohledu účastníků se ovšem může míra splnění povinnosti tvrzení i povinnosti důkazní zdát dostatečnou. Značně nepředvídatelnou se však v důsledku novelizace občanského soudního řádu stává samotná koncentrace řízení, neboť je právě na úvaze soudu, poučí-li je dle § 118a odst. 1 nebo 3. Tento nedostatek však obecně nijak nejde na úkor účastníků, resp. správného zjištění skutkového stavu. Směřuje k zjištění skutečného skutkového stavu a předcházení překvapivým rozhodnutím.[5] Vyjma opodstatněných užití však zavedení této výjimky z koncentrace otevírá cestu k úmyslnému protahování řízení, jak bylo uvedeno výše.

Nové znění § 120 o. s. ř. v novelizované právní úpravě a další změny v této oblasti

Novela občanského soudního řádu č. 404/2012 Sb. tedy přinesla určitou liberalizaci v koncentraci řízení. Dále rozšířila znění § 120 odst. 2 o řízení o neplatnost výpovědi z nájmu bytu a řízení o jednostranném zvýšení nájemného z bytu. Navrhovaná novela, k níž má dojít v souvislosti s harmonizací občanského soudního řádu a NOZ, obsahovala původně také změnu ustanovení § 120 odst. 2 o. s. ř.[6] S ohledem na návrh zákona o zvláštních řízeních soudních došlo u § 120 odst. 2 k vypuštění všech řízení, která budou nově upravena v tomto zvláštním zákoně.[7] Ustanovení § 120 odst. 2 měla dle této verze novely znít následovně: „V řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, v řízení o neplatnosti výpovědi z nájmu bytu a v řízení o jednostranném zvýšení nájemného z bytu může soud provést i jiné než účastníky navržené důkazy v případě, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny."

Od tohoto znění bylo v poslední chvíli odstoupeno a zvolena byla mnohem razantnější varianta. Tou je úplné vyloučení obsahu stávajícího odst. 2 z § 120 o. s. ř. Odstavec druhý § 120 má nově znít: „Soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny."[8] Nynější odst. 3 se dle návrhu zrušuje a odstavec čtvrtý byl ponechán a má se stát odstavcem třetím.

Navrhovaná novela zároveň v § 114b, § 114c, § 118b a § 119a a § 205a odstraňuje odkaz na řízení uvedená v § 120 odst. 2, tj. všechny uvedené instituty se nově mají aplikovat na řízení vedená dle občanského soudního řádu bez výjimky, tj. dojde ke generálnímu uplatnění koncentrace řízení a neúplné apelace při odvolání.

Novela ve znění, které se nyní nachází již na půdě PS PČR,[9] tedy pro řízení dle o. s. ř. zcela vylučuje aplikaci zásady vyšetřovací ve smyslu dnešního znění § 120 odst. 2 o. s. ř. Důvodová zpráva k tomuto kroku uvádí pouze, že s přesunem všech nesporných řízení do zvláštního zákona ztrácí toto ustanovení v rámci občanského soudního řádu svůj smysl, neboť zásada vyšetřovací je zásadou nesporného řízení. Přesto

4 K otázkám proměn v koncentraci srov. Křiváčková, Jana, Hamuľáková, Klára. Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 12, s. 441–447. Detailně k institutu koncentrace potom in Hamuľáková, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. 192 s.

5 Je třeba chápat tento krok zákonodárce jako určitý návrat či posílení zásady materiální pravdy. Koncentrace řízení ve své podstatě může být chápána jako produkt zásady formální pravdy, to však jen tehdy, pokud účastníci k plnění svých povinností přistupovali nezodpovědně a soudu do nastolení koncentrace neposkytli veškeré rozhodné skutečnosti a důkazy.

6 Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Cit. dne 27. 1. 2013. Dostupné na <http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf>.

7 Navrhovaný zákon o zvláštních řízeních soudních (Cit. dne 27. 1. 2013. Dostupné na http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf, a dále ve Sněmovním tisku č. 931/0) potom v § 19 obsahuje ustanovení upravující postup soudu při zjišťování skutkového stavu tak, že dle odst. 1 tohoto paragrafu „Soud je povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí. Přitom není omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci." Druhý odstavec potom stanoví, že „Účastník může uvádět rozhodné skutečnosti a označovat důkazy až do vydání nebo vyhlášení rozhodnutí. Tím není dotčeno právo účastníka uvádět nové skutečnosti a důkazy v odvolacím řízení." Dle § 20 „soud provede i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány." Dle § 27 odst. 1 „v odvolacím řízení mohou být uváděny nové skutečnosti a důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně. K novým skutečnostem nebo důkazům odvolací soud přihlédne, i když nebyly uplatněny."

8 Ve své podstatě jde ovšem o nahrazení dnešního odst. 2 obsahem ustanovení odstavce 3. Byla vypuštěna jen úvodní slova „Nejde-li o řízení uvedená v odstavci 2".

9 Sněmovní tisk č. 932/0.

10 Zákon č. 404/2012 Sb.

JURIS_04_13_zlom 19.4.2013 11:14 Stránka 6

se zde dočteme také to, že v nynějším § 120 odst. 2 se nenacházejí pouze nesporná řízení. Další vysvětlení eliminace vyšetřovací zásady a to i z nyní v odst. 2 obsažených sporných řízení již zpráva neobsahuje. Tento výsledek legislativní práce ovšem poněkud koliduje s předchozí novelizací ustanovení § 120 odst. 2, kdy novelou č. 404/2012 Sb. byla do něj včleněna právě další řízení a to charakteru sporného.[10] Lze tedy pouze usoudit, že původně navrhované znění bylo upuštěno pro zřejmou rozporuplnost, neboť při zachování vyšetřovací zásady v těchto řízeních při současném zavedení koncentrace a neúplné apelace v nich, by se proces dokazování jednoznačně zkomplikoval.[11]

Na rozdíl od dosavadní právní úpravy, podle níž je soud povinen v řízeních uvedených v § 120 odst. 2 o. s. ř. provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány, neukládá právní úprava navrhovaná novelou soudu v žádném z řízení povinnost provádět i další účastníky nenavržené důkazy. Soud může (nikoli musí) postupovat tak, že do řízení vnese sám důkazy. Navíc k tomu může přistoupit jen tehdy, jsou-li další důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu a zároveň tyto vyplývají ze spisu. Je nutné dospět k závěru, že soud nebude provádět další důkazy, nebude-li toto pro zjištění skutkového stavu potřeba. Provádění všech možných dalších důkazů nad rámec jejich potřebnosti pro prokázání či zjištění rozhodných skutečností by bylo nejen neúčelné, ale zároveň by vedlo k nedůvodnému prodlužování délky řízení.

Bureš k tomu uvádí, že: „Dokazování z iniciativy soudu by mělo být vyhrazeno jen pro výjimečné situace, kdy účastníku nelze při jednání poskytnout poučení podle § 118a odst. 3, ze spisu se přitom jednoznačně podává důkaz, jehož prostřednictvím soud zjistí stav sporné skutečnosti a jeví se nepřiměřeným tento důkaz neprovést jen proto, že chybí účastníkův návrh na jeho provedení."[12]

Neuvedou-li účastníci žádné důkazy, bude soud dle připravovaného návrhu vycházet z provedených důkazů. Z čehož ovšem plyne, že se počítá s tím, že soud bude mít možnost samozřejmě nějaké důkazy provést. Jak by měl ovšem soud postupovat, pokud účastníci přes snahu soudu žádné důkazy neuvedou, pouze tvrdí rozhodné skutečnosti a to ještě vzájemně rozporné a tudíž soud nemůže aplikovat ani § 120 odst. 4 (resp. nově odst. 3) o. s. ř.? Jak by se v této situaci řešily případy, kdy soud je povinen *ex offo* přihlédnout k určité skutečnosti, nicméně tuto nemá prokázánu důkazními návrhy účastníků?

Primárně je tedy nutné v takové situaci (nedojde-li k odstranění nedostatku již ve fázi přípravy jednání) použít při jednání postup dle § 118a odst. 3 o. s. ř. Další možností je, aby soud za splnění podmínek v § 120 odst. 3 (budoucím odst. 2) sám provedl potřebný důkaz. Bureš uvádí ve vztahu k užití § 120 odst. 3 o. s. ř., že toto je třeba užít tam, kde je nemožné účastníka poučit dle § 118a odst. 3 o. s. ř. a dále, že dojde-li k aplikaci § 120 odst. 3 o. s. ř., je soud vždy limitován koncentrací řízení nastalou vůči tomu účastníku řízení, v jehož prospěch je důkaz prováděn. S tímto názorem se plně neztotožňuji, neboť se domnívám, že uvedené ustanovení není založeno na rozlišování toho, komu bude provedení důkazu prospěšné, ale má sloužit k objasnění skutkového stavu, tj. nalezení pravdy o skutkovém stavu obecně, tak aby soud na něj mohl aplikovat příslušnou právní normu. Soud zde nejedná v zájmu jedné ze stran či jednoho z účastníků, není jeho zástupcem. Jde tedy o prostředek naplnění základní myšlenky civilního procesu, jímž je vydat spravedlivé a správné rozhodnutí. Tento výsledek je pak obecně vždy v zájmu naplnění tohoto účelu řízení a tak i v zájmu účastníků řízení, jakkoli to může vést k rozhodnutí, které subjektivně může některá ze stran považovat za svou prohru.

Mohlo by tak totiž dojít k situaci, kdy soud sám do té doby o nutnosti provést důkaz sice nenavrhnutý, nicméně plynoucí ze spisu, nevěděl, a tudíž jej do řízení nevnesl (což nebude nic neobvyklého), nicméně pro nastalou koncentraci řízení by nemohl následně postupovat dle nového § 120 odst. 2 (nyní odst. 3) o. s. ř. a sám do řízení vnést důkazy potřebné pro objasnění skutkového stavu (vyjma výjimek z koncentrace). Tím by samozřejmě skutkový stav potřebně nezjistil a ve věci by ani nemohl následně v určitých případech správně rozhodnout.[13] Jedinou možností soudu by potom bylo poučit účastníky dle § 118a odst. 3 a otevřít tak cestu k uplatnění nových důkazů jako výjimek z koncentrace řízení jak pro účastníky, tak zprostředkovaně i pro sebe, pokud by účastníci sami tento

---

11 Soud by zřejmě v zájmu předejití komplikacím spojeným s koncentrací a neúplnou apelací musel jít cestou užití tzv. eventuálních důkazů, tj. do řízení by od počátku zahrnoval důkazy pro případ budoucí nedostatečnosti plnění důkazní povinnosti a unášení břemene důkazního účastníky. Negativem tohoto postupu je jistě určitá absurdita, těžkopádnost a nepřehlednost řízení. Jediným pozitivem pak snad může být shledáno, že účastnici tím získají dopředu znalost o těchto důkazech a také na ně mohou reagovat vlastními důkazními návrhy in eventum. Reálně to ovšem znamená zahlcenost spisu mnohdy zcela irelevantními podklady.

12 Bureš, Jaroslav in Drápal, Ljubomír, Bureš, Jaroslav. *Občanský soudní řád. I. § 1 až 200za. Komentář.* 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 864 (§ 120).

13 Autorka tímto nechce deklarovat povinnost nalezení materiální pravdy přes procesní nečinnost účastníků, spíše poukázat na fakt, že některé skutečnosti, jako např. absolutní neplatnost právního jednání či prekluze také musejí být mnohdy zjištěny prostřednictvím dokazování, což by nemuselo být proveditelné a jednoznačně by znamenalo následné nesprávné a protiprávní rozhodnutí.

JURIS_04_13_zlom 19.4.2013 11:14 Stránka 7

důkaz následně neuvedli. I když přijmeme tuto cestu jako proveditelnou a přijatelnou, naskýtá se otázka, jak by mohl soud vnést do řízení nové důkazy, pokud by účastníci nebyli přítomni na jednání a nemohli by tedy být poučeni dle § 118a.[14]

S ohledem na výše uvedené a záměr nalézt co nejjednodušší řešení se však domnívám, že nelze omezovat soud v postupu dle § 120 odst. 3 (resp. po novele odst. 2) koncentrací řízení a tato se uplatní jen ve vztahu k účastníkům řízení. Může se sice objevit argument, že nebude-li soud vázán koncentrací řízení, potom může docházet k nepředvídatelnému postupu soudu, na nějž účastníci nebudou připraveni a nebudou tedy moct včas zareagovat, neboť již nastane koncentrace. Zde je dle mého názoru třeba tento argument vyvrátit jako lichý, neboť jednou z výjimek z koncentrace řízení je dle § 118b odst. 1 o. s. ř. i možnost tvrzení skutečností či navrhování důkazů, které účastník nemohl uvést bez své viny. A pokud účastník nemohl objektivně předvídat takovou situaci, tj. z průběhu řízení neplynulo (jakkoli důkaz plynul ze spisu), že by uvedená skutečnost či důkaz mohl být pro soud relevantní, nelze mu přičítat za vinu, že již dříve neuvedl jinou skutečnost či důkaz, kterým by na soudem nově vnesené důkazy reagoval. Možnost reakce i na důkazy vnesené do řízení soudem za této situace je potom projevem výkladu této výjimky v souladu se zásadou rovnosti a kontradiktornosti. V opačném případě by to vedlo k zahlcenosti soudu důkazními návrhy *in eventum*.

Závěrem

Již účinná novelizace občanského soudního řádu provedená zákonem č. 404/2012 Sb. zásadně rozšiřuje výjimky z koncentrace navázáním možnosti prolomení koncentrace na poučení dle § 118a odst. 1 a 3, vedle do té doby uváděného pouze odst. 2. Zřejmým úmyslem bylo umožnit soudu náležité zjištění skutkového stavu a tedy jakýsi opětovný příklon k zásadě materiální pravdy. Jakkoli se může tento krok jevit přínosným pro zjištění skutkového podkladu věci, otevírá cestu pro zneužití tohoto systému účastníky řízení, neboť soud vždy bude muset při nedostatečnosti plnění povinnosti tvrzení a důkazní povinnosti postupovat dle § 118a odst. 1 a 3, bez ohledu na to, zda tyto povinnosti nejsou účastníky plněny úmyslně za účelem zdržení řízení či pro neuvědomění nedostatečnosti unášení břemen tvrzení a důkazního (kdy poučení je tedy aplikováno v zájmu předejití překvapivým rozhodnutím). Koncentrace řízení tak přestává být plně funkční z pohledu plnění role prevence či sankce za nezodpovědný přístup k plnění procesních povinností ze strany účastníků řízení.

Jak již bylo uvedeno výše, novelou, která je v současnosti projednávána Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR, navrhovaná formulace § 120 odst. 2 o. s. ř. je prakticky totožná s formulací § 120 odst. 3 o. s. ř. Ani v jednom z těchto ustanovení ovšem není uvedeno, že by se na tuto činnost soudu vztahovala koncentrace řízení. Tuto limitaci potom dle mého názoru nelze dovodit ani z jiného ustanovení občanského soudního řádu, kdy není možné použít při výkladu analogii založenou na podobnosti situace s postavením účastníků řízení, kteří jsou ze zákona limitováni koncentrací řízení. Opačný závěr by fakticky ztěžoval aplikaci § 120 odst. 2 (resp. dnešního odst. 3) a tím by znemožňoval plnění jeho účelu. Tím je účinné reagování na nedostatečné objasnění skutkového stavu, čehož je třeba k následnému spravedlivému rozhodnutí ve věci. Není zde namístě uvést ani protiargument spočívající v tom, že odpovědnost leží primárně na účastnících a soud není v postavení jejich pečovatele. To uvedené ustanovení ani neumožňuje, neboť jeho aplikace má vést ke korekci stavů charakteristických nedostatečností informací o skutečnostech a to ještě výrazně omezeně co do okruhu důkazních prostředků (§ 120 odst. 3 – lze vnést v podstatě jen to, co již se ve spise nachází, jen doposud s tím nebylo jako s důkazem relevantním nakládáno). Smyslem ustanovení je pouze zjednodušení řešení situací, kdy k rozhodnutí věci je potřebné provést důkaz soudu zcela patrný ze spisu, nicméně účastníci sami jej nenavrhnou. Namítat lze sice částečnou nepředvídatelnost tohoto postupu. Proti tomuto tvrzení je možno uvést, že z § 120 odst. 3 (dle novely odst. 2) nelze dovodit automatickou povinnost soudu nahrazovat činnost účastníků a soud takto bude postupovat zpravidla až poté, nebude-li (či nebude-li moci být) nedostatek napraven po poučení dle § 118a odst. 3 o. s. ř. A dále na takto vnesený důkaz budou moci zřejmě reagovat tvrzením skutečnosti či navržením důkazu, neboť půjde o výjimku z koncentrace řízení, kdy účastník nemohl tuto skutečnost či důkaz bez své viny uvést dříve.

[14] Nemohl-li soud poskytnout účastníku poučení dle citovaného ustanovení proto, že se nedostavil k jednání, není oprávněn a povinen mu sdělovat potřebná poučení jinak a není ani povinen jen z tohoto důvodu odročovat jednání (viz Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 831 a násl.). Obdobně např. srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2010, sp. zn. 21 Cdo 4314/2008, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2010, sp. zn. 28 Cdo 3665/2009. Pouze výjimečně je možné poskytnout poučení i jiným vhodným způsobem dle nálezu Ústavního soudu ze dne 3. října 2006, sp. zn. I. ÚS 173/06.